

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора
Пазюри Наталії Валентинівни на дисертацію
Вовчастої Наталії Ярославівни

«Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту»,

що подана на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук із
спеціальності

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

01 «Освіта / Педагогіка»

Актуальність дисертаційного дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Дослідження Вовчастої Н.Я. своєчасне і соціально значуще, оскільки реалії сьогодення ставлять в залежність цивілізаційний розвиток людства, суспільна й особиста конкурентоспроможність в умовах глобалізації значною мірою від рівня володіння іноземними мовами. Розвиток іншомовної підготовки у вищій професійній освіті обумовлений цілеспрямованою державною політикою України щодо європейської інтеграції та реформування вищої освіти, зокрема підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, прийняття Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), національна програма популяризації іноземних мов “Україна speaking” в рамках ініціативи GoGlobal, оцінювання рівня володіння іноземними мовами в Україні за європейськими стандартами CEFR (The Common European Framework of Reference) тощо. Потреба сучасного суспільства у фахівцях, які вільно володіють іноземною мовою, зумовлює необхідність пошуку нових конструктивних ідей для вирішення проблеми оптимізації та інтенсифікації формування іншомовної професійної компетентності, зокрема й у фахівців цивільного захисту.

Отже, звернення Н.Я. Вовчастої до питання професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту є виправданим та обґрунтованим.

Доцільно відзначити, що тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (протокол №6 від 07 лютого 2016 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №5 від 214 червня 2016 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій Н.Я. Вовчастої дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність представлених результатів. Ґрунтовне вивчення джерельної бази (817 найменувань, із них 136 іноземними мовами), яке здійснила здобувачка, дозволили Н.Я. Вовчастої здійснити системний аналіз проблеми професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту відповідно до філософсько-методологічних основ, визначених методологічних підходів і принципів.

Основною метою дослідження дисертантка обрала наукове обґрунтування теоретичних і методичних засад та експериментальній перевірці ефективності моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Н.Я. Вовчаста у своїй роботі вибудовує науковий пошук таким чином, щоб охопити увагою важливі складові досліджуваного явища. Вихідні положення (завдання, об'єкт, предмет, концепція, методологічні й теоретичні основи дослідження, наукова новизна, практичне значення одержаних результатів) визначено відповідно до мети дисертаційної роботи, і є достатньо виваженими, взаємопов'язаними, логічними й цілком обґрунтованими. Стратегію і тактику наукового дослідження обґрунтовано у концепції дослідження. Вона охоплює методологічний, теоретичний, технологічний концепти. Науковий пошук здійснювався на основі культурологічного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного, системного, парадигмального, синергетичного, професійно-комунікативного, інтегративного підходів. У процесі розв'язання поставлених завдань було використано комплекс оптимальних методів науково-педагогічного пізнання (теоретичні, емпіричні, статистичні), що взаємно доповнюють один одного. Заслуговує на особливу увагу експериментальна база дослідження, яка охоплює навчальні заклади України відповідної галузі й достатню кількість респондентів.

Найбільш суттєвими результатами дисертації є розроблення концепції професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту у закладах вищої освіти ДСНС України; обґрунтування соціально-педагогічних передумов, що впливають на контекст професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту; теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, що базується на сукупності методологічних традиційних та інноваційних підходів й охоплює три блоки (теоретично-методологічний, змістово-процесуальний, діагностико-результативний); характеристика структурних компонентів іншомовної готовності (мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовий, діяльнісно-результативний), їх відповідні критерії (мотиваційний, змістовий, діяльнісний) та рівні (високий, середній, низький) їх прояву; визначення педагогічних умов професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту; створення цільової методики професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту; упровадження навчально-методичного комплексу професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту; удосконалення положення щодо сутності іншомовної професійної підготовки як вагової складової професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту в контексті сучасних європейських тенденцій на основі міждисциплінарної інтеграції; подальшого розвитку й конкретизації сутнісних ознак поняттєво-категоріального апарату дослідження.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробленні та впровадженні в практику діяльності закладів вищої освіти комплексу навчально-методичного забезпечення (*навчальні посібники: Англійська мова для рятувальників, English for Ecologists, Професійна англійська мова; словник: Англійсько-український словник пожежно-технічних*

термінів; *розмовники*: Українсько-англійський та англійсько-український розмовник служби 112, Чрезвычайные ситуации: русско-английский и англо-русский разговорник; дистанційні курси дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» для першого, другого та п'ятого курсів, методичні рекомендації, тести, навчальні презентації).

Позитивної оцінки заслуговують додатки, які унаочнюють етапи, діагностичний інструментарій та результати проведеної експериментальної та навчально-методичної роботи.

Наукові положення, авторська модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту у закладах вищої освіти ДСНС України, навчально-методичний комплекс дисциплін циклу професійної іншомовної підготовки використовуються в освітньому процесі вітчизняних вищих навчальних закладів, зокрема, Інституту державного управління у сфері цивільного захисту, Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Національного університету цивільного захисту України, Національного університету «Львівська політехніка», Вінницького вищого професійного училища цивільного захисту, Навчального пункту ЗТС ГУ ДСНС України у Львівській області.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Дисертаційне дослідження Н.Я. Вовчатої відрізняється цілісністю і логічністю викладеного матеріалу. Науковий пошук здобувачки розгортається у відповідності до сформульованого наукового апарату дослідження, його мети й поставлених завдань. Матеріали дисертаційного дослідження адекватно структуруються в основному змісті роботи, що складається зі вступу, п'яти розділів і додатків.

Зважаючи на логіку дослідження Н.Я. Вовчатої, заявлену в дисертації наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, можна виокремити основні інноваційні авторські ідеї або концепти роботи: 1) визначення підходів до розуміння поняттєво-категоріального апарату пропонованого дослідження шляхом проведеного аналізу філософської, психолого-педагогічної та науково-методичної літератури; 2) розгляд методологічних та теоретичних засад і обґрунтування авторської концепції професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту; 3) розробка дієвої моделі професійної іншомовної майбутніх фахівців цивільного захисту 4) експериментальна апробація ефективності моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

Кожен із концептів несе в собі певну наукову новизну, що надає роботі науковій значущості та прикладної завершеності.

У межах *першого концепту* авторкою ґрунтовно проаналізовані нормативно-правові засади організації професійної іншомовної підготовки в Україні (п. 1.1.) та зроблений висновок про єдину політику в іншомовній освіті, незалежно від напрямку підготовки й рівня освіти. Підвищення попиту на послуги щодо удосконалення професійної іншомовної підготовки у досвідчених фахівців цивільного захисту Н.Я.Вовчата пояснює соціально-економічним та науково-технологічним розвитком сучасного суспільства. До беззаперечних вагомих результатів теоретичного аналізу можна віднести виявлення сукупності взаємопов'язаних і взаємозалежних соціально-

педагогічних передумов професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту та визначення серед них провідних (зрослі вимоги до компетентності фахівців цивільного захисту, посилення євро інтеграційних процесів, урахування професійної специфіки у змісті іншомовної підготовки фахівців різних галузей, активізація міжнародної діяльності відомчих закладів ДСНС та розвиток міжнародної співпраці фахівців пожежно-рятувальної служби України) (п. 1.1).

Здобувачкою узагальнено чинні підходи до трактування базових понять дослідження (іншомовна професійна компетентність майбутніх фахівців цивільного захисту, професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту, іншомовна готовність), застосування контекстного аналізу дало змогу запропонувати авторське тлумачення понять «іншомовна професійна компетентність майбутніх фахівців цивільного захисту», «професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту», «професійна іншомовна готовність» (п. 1.2).

Заслугує на схвалення проведений Н.Я. Вовчастою аналіз професійної іншомовної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту в зарубіжних країнах. Здобувачкою стверджується, що зарубіжна практика професійної іншомовної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту має достатньо конструктивних ідей, вартих впровадження у вітчизняну систему вищої освіти. Були встановлені особливості професійної іншомовної підготовки у міжнародних організаціях, профільних навчальних закладах та установах асоціації вищих навчальних закладів Європейського Союзу (участь у міжнародних програмах, співпраця зі спорідненими навчальними закладами) (п.1.3).

У межах *другого* концепту автором розкрито загальну методіку дослідження, обґрунтовано традиційні та інноваційні підходи методологічної основи дослідження, здійснено їх аналіз з урахуванням сукупного впливу на досліджуваний процес, представлено авторську концепцію професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

Дисертантка у п. 2.1 на філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому рівнях здійснює аналіз методології професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Н.Я. Вовчата звертається до загальнонаукових теорій конструктивізму, структуралізму, постмодернізму, в яких висвітлено питання професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту з різних позицій (п. 2.1). Здобувачка обґрунтовує традиційні та інноваційні методологічні підходи до професійної іншомовної підготовки. Цілком закономірним є виокремлення у 2.2. найбільш ефективних традиційних (системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, компетентнісний) та інноваційних (парадигмального, синергетичного, професійно-комунікативного, індивідуального, інтегративного) підходів за результатами їх впливу на професійну іншомовну підготовку.

Презентована у пп. 3.2 авторкою концепція професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту має відповідну структуру, що відображає певні кроки наукового пошуку: вибір виду концепції, аналіз вітчизняних та зарубіжних концепцій іншомовної підготовки, висвітлення загальних теоретичних уявлень щодо процесу професійної іншомовної

підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, визначення цілей та завдань, обґрунтування принципів цієї підготовки, визначення вимог до змісту та шляхів реалізації концепції іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту у галузевих закладах освіти.

Концепція базується на виокремлених системних принципах, згрупованих за рівнями реалізації (методологічний, загальнодидактичний, особистісний, методичний). Дисертантка визначає умови реалізації Концепції професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту (удосконалення законодавчо-нормативної бази, вивчення та впровадження конструктивних ідей вітчизняного та зарубіжного досвіду, корегування та узгодження змісту освіти, навчальних планів і програм, встановлення системних контактів з міжнародними організаціями з метою проведення спільних заходів). У відповідності до вихідної концептуальної ідеї у дисертаційній роботі цілком логічно обґрунтовані її основні положення.

Третій концепт віддзеркалює запропоновану авторську педагогічну модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, розкрито етапи її впровадження. Дослідницею висвітлено компонентно-критеріальну структуру професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту: мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовий, діяльнісно-результативний. Охарактеризовано критерії, показники та рівні готовності (п.3.3).

Представлена у п. 3.4 модель іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту базується на виокремлених методологічних підходах до проектування педагогічних процесів і є втіленням розробленої концепції. Вона включає в себе теоретично-методологічний, змістово-процесійальний та діагностувально-результативний структурні блоки, які в дослідженні належним чином обґрунтовані.

Модель характеризується цілеспрямованістю, адаптивністю, оптимальністю, поліфункціональністю, наявністю компонентів та зв'язків між ними, цілісністю.

Особливої уваги заслуговують запропоновані у п. 4.1 педагогічні умови (забезпечення мотивації студентів до професійної іншомовної підготовки; розроблення й застосування цільової методики інтенсивної іншомовної підготовки; створення й упровадження навчально-методичного комплексу професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту), реалізація яких сприяла досягненню прогнозованого результату. Н.Я. Вовчаста підкреслює важливість забезпечення належної мотивації студентів до професійної іншомовної підготовки. Серед провідних технік і стратегій, які мотивують студентів до вивчення іноземної мови вона називає вміння зацікавити студентів, їх підтримка; схвалення та психологічна підтримка; виконання завдань з доступним рівнем сприйняття та засвоєння; творення приємної атмосфери на занятті; підбір цікавих завдань; врахування індивідуальних потреб студента; сприяння співпраці студентів.

Використання цільової методики інтенсивної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту, представленою у п. 4.3., впродовж трьох етапів (мотиваційно-адаптивного, розвивально-продуктивного, прагматично-прогностичного), як другої педагогічної умови, уможливорює цілісність та

системність розвитку професійної компетентності досліджуваної категорії керівників. Авторкою цілком закономірно стверджується, що на різних етапах навчання доцільним є використання певних комплексів вправ, які сприяють знань, умінь і навичок фахівця цивільного захисту для майбутньої професійної діяльності. Серед численних вправ, що були запропоновані на етапах інтенсивної професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту, було обґрунтовано використання рецептивних, продуктивних та інтерактивних завдань. Використання комплексу навчально-методичного забезпечення професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, як третьої педагогічної умови, уможливорює цілісність та системність, а також розвиток самостійної діяльності студентів.

У межах *четвертого* концепту здійснене констатувальне діагностування рівнів професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту; апробовані складові авторської концепції та модель іншомовної підготовки досліджуваної категорії фахівців; проведено формувальний етап педагогічного експерименту, в межах якого апробовано авторську цільову методика інтенсивної іншомовної підготовки під час вивчення окремих предметів; перевірено основну та часткову гіпотези дослідження; здійснено прогностичне обґрунтування перспектив розвитку професійної іншомовної підготовки у закладах освіти ДСНС України.

Дисертантка у п. 5.1 презентує методика дослідно-експериментальної роботи (вибір необхідної кількості експериментальних об'єктів визначення часу на проведення експерименту, вибір методик для вивчення початкового стану професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту, визначення чинників впливу на зміни рівня професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту). Авторка робить висновок про те, що підвищення ефективності професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту обумовлено застосуванням науково обґрунтованої моделі. Експериментальна перевірка дає підстави стверджувати авторці про суттєві позитивні зміни в усіх критеріях професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту як результат педагогічного впливу за запропонованою методикою.

Отже, результативність упровадження розробленої методики навчання доведено. Тривалий період дослідження, різноманітний комплекс використаних методів, дозволили здобувачці отримати цілком прогнозовані результати й провести їх кількісний і якісний аналіз. Надійність результатів експериментального дослідження підтверджують відповідні довідки. Проведена експертиза виконаних завдань переконливо доводить, що авторці вдалося всебічно розглянути теоретичні й методичні засади означеної проблеми. Результати проведеного дослідження дали змогу Н.Я. Вовчачної прогностично обґрунтувати перспективи розвитку професійної іншомовної підготовки у закладах освіти ДСНС України.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений обґрунтуванням перспектив розвитку професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту на загальнодержавному рівні, на рівні навчальних закладів та науково-дослідних установ ДСНС України, на рівні особистості викладачів дисципліни «Іноземна мова за професійним

спрямуванням» у сфері безпеки життєдіяльності, та можливістю здійснення на його основі подальших наукових розвідок щодо професійної іншомовної підготовки фахівців різних галузей в контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів, що відбуваються у світі.

Висновки є обґрунтованими. Виклад матеріалу в пропонованій роботі послідовний, виявляє науковий характер, має прикладне значення. Дослідження Н.Я. Вовчастої засвідчує її високий науковий світогляд, володіння методами системного аналізу, обізнаність із літературними джерелами у зазначеній сфері. Зміст автореферату Н.Я. Вовчастої ідентичний до тексту дисертації, а наукові праці автора (66 публікацій (46 – одноосібних), з них 20 статей у вітчизняних фахових виданнях, 5 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 1 одноосібна монографія, 4 навчальні посібники (у співавторстві), 3 розмовники, 1 термінологічний словник, 32 публікації у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій) з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації та цілком відповідають встановленим вимогам. Отже, можна з впевненістю стверджувати про наукову зрілість здобувача, уміння досліджувати ним системні питання педагогіки, аналізувати й узагальнювати накопичений матеріал, здійснювати самостійні висновки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

1. Позитивно оцінюючи дослідження зарубіжної практики професійної іншомовної підготовки (підрозділ 1.3), зацентруємо на доцільності більш глибокого аналізу конструктивних ідей зарубіжного досвіду, що доцільно імплементувати у процесі виконання поставлених завдань, а не обмежувати аналіз лише висновком щодо необхідності використання окремих лексичних одиниць (аббревіатур та акронімів) у професійній іншомовній підготовці фахівців цивільного захисту.

2. У п. 3.1. Н.Я. Вовчаста характеризує підготовку фахівців цивільного захисту у галузевих закладах освіти ДСНС України. Вважаємо, що необхідно було визначити ті недоліки в професійній іншомовній підготовці фахівців цивільного захисту, на усунення яких було спрямоване дисертаційне дослідження.

3. Інтенсивна іншомовна підготовка неможлива без використання ІКТ. У п. 4.3. дисертантка лише побіжно згадує про використання деяких інформаційно-комунікаційних технологій у процесі самостійної роботи курсантів. Робота значно виграла б, якщо б дисертантка представила більш детальну інформацію щодо найбільш ефективних технологій, що використовуються також під час аудиторних занять в процесі професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту.

4. Дослідження є міждисциплінарним, що безумовно підвищує його цінність, проте в деяких моментах авторка занадто захоплюється методикою навчання іноземної мови (параграф 4.3).

5. Після аналізу роботи, виникли зауваження щодо її оформлення. Потребує певної уніфікації практика подання прізвищ іноземних науковців, адже здобувачка використовує декілька варіантів: лише іноземною мовою; спочатку іноземною мовою, а потім в дужках українською; або спочатку українською, а потім в дужках іноземною. Крім того, в тексті зустрічається неактуальний термін ВНЗ (вищі навчальні заклади), який був замінений на ЗВО

(заклади вищої освіти) постановою Кабінету Міністрів у квітні 2018 року відповідно до закону «Про освіту».

6. Заслуговує на схвалення ґрунтовний аналіз поняттєво-термінологічного апарату дослідження. Враховуючи перспективність проведеного аналізу варто було б оформити напрацювання у форматі глосарію та видати окремим виданням у контексті подальшої наукової роботи дисертантки.

Водночас, вказані побажання мають рекомендаційний характер, і не знижують високої оцінки дослідження Наталії Ярославівни Вовчастої.

Висновок. На основі аналізу дисертації, відзначаємо високий рівень актуальності здійсненого дослідження, обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, достовірність і новизну, впроваджених в освітню практику ряду підприємств та робимо висновок, що дослідження Наталії Ярославівни Вовчастої «Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту» є самостійною науковою роботою, яка за своїм змістом, новизною і практичним значенням отриманих результатів відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14, «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.2013 №567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ за № 656 від 19.08.2015 р. та за №1159 від 13.12.2015 р.), а її авторка – Наталія Ярославівна Вовчаста заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (01 Освіта / Педагогіка).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри авіаційної англійської мови
Національного авіаційного університету

